

LAPSEN OSALLISUUS ITSEÄÄN KOSKEVAN VÄKIVALTAEPÄILYN TUTKINNASSA

Anna Heinonen

6/2016

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Heinonen, Anna	Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi	Julkisuusaste	
Lapsen osallisuus itseään koskevan väkivaltaepäilyyn tutkinnassa	Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi	Opinnäytetyön muoto	
Jaakko Kauppila, psykologia	Monimenetelmällinen tapaustutkimus	
Tiivistelmä		
<p>Tässä opinnäytetyössä tutkitaan, mitä tällä hetkellä tiedetään lapsen osallisuudesta poliisin suorittamassa, lasta itseään koskevan väkivaltaepäilyyn tutkinnassa. Tutkimuksessa selvitetään, miten esitutkinnassa on otettu huomioon lapsen osallisuuden periaate ja minkälaisia toimenpiteitä on tehty lapsen osallisuuden toteuttamiseksi. Tarkastelua tehdään aiemman kirjallisuuden, lainsäädännön sekä esitutkinta-aineiston empiirisen analyysin avulla. Lapsen edun ja osallisuuden käsitteet ovat viime vuosikymmeninä nousseet aiempaa suuremman huomion kohteeksi ja niitä on korostettu myös lakien ja kansainvälisesti velvoittavien sopimusten tasolla. Kuitenkin käytännön tasolla käsitteet toteutuvat varsin vaihtelevasti eikä lapsen osallistumista ja tosiasiallista osallisuutta välttämättä eroteta toisistaan.</p> <p>Empiirinen analyysi (n=24) osoittaa, että poliisi oli kuullut lasta lähes kaikissa lasta itseään koskevissa väkivaltaepäilyissä. Lapsia kannustettiin aktiivisesti ilmaisemaan omat mielipiteensä, ja poliiseja kiinnostivat paitsi lapselle aiheutuneet fyysiset vammat, myös väkivallan aiheuttamat tuntemukset ja mahdolliset pelkotilat. Lapsen mielipiteillä tosiasiallisesti oli siis merkitystä päätöksenteossa. Lapsen osallisuuden voidaan ajatella toteutuvan välillisesti myös siten, että kolmessaneljässäosassa tapauksista ulkopuolinen asiantuntijataho oli antanut arvionsa lapsen vammoista tai perheen tilanteesta.</p> <p>Lopuksi voidaan todeta, että lapsen osallistumisen, osallisuuden ja edun väliset suhteet eivät ole aina selkeät ja joskus ne ovat jopa ristiriidassa. Lapsen osallistumista ja osallisuutta rikosprosessissa ei koskaan saisi toteuttaa lapsen edun kustannuksella eikä toisaalta lapsen liiallinen suojeleminen saisi estää osallistamasta lasta rikosprosessiin, koska tällöin lapsen oma mielipide jää selvittämättä.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
32	06/2016	
Avainsanat		
lapsi; osallisuus; väkivalta; esitutkinta		

SISÄLLYS

LYHENTEET	2
1. JOHDANTO	3
1.1. Tutkimuskysymykset	4
1.2. Tutkimuksen rakenne	5
2. TOOREETTINEN VIITEKEHYS	6
2.1. Lapsen osallisuus lainsäädännön näkökulmasta	6
2.2. Lapsen edun ja osallisuuden käsitteet aiemmassa kirjallisuudessa.....	9
2.3. Lapsi rikos- ja viranomaisprosesseissa.....	14
3. TUTKIMUSPROSESSI	16
3.1. Aineistot ja menetelmät	16
3.2. Tutkimuseettiset seikat ja aineiston rajoitukset.....	17
4. TULOKSET	18
4.1. Esitutkinnassa tehdyt toimenpiteet lapsen osallisuuden toteuttamiseksi.....	20
4.2. Lasten kokema väkivalta lasten itsensä kuvaamana.....	22
5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	25
LÄHTEET	29

LYHENTEET

ETL	Esitutkintalaki
HE	Hallituksen esitys
OK	Oikeudenkäymiskaari
RL	Rikoslaki
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1. JOHDANTO

Poliisi (AMK) -opinnäytetyöni käsittelee lapsen osallisuutta itseään koskevan väkivaltaepäilyn tutkinnassa. Idea tutkimusaiheeseen syntyi oikeustieteen alaan kuuluvaa väitöskirjaani viimeistellessäni: Väitöskirjassani tutkin vanhempien lapsiinsa kohdistamaa kuritusväkivaltaa sosiaaliviranomaisten ja poliisin näkökulmasta hyödyntäen lastensuojelun asiakirjoja sekä rikosilmoituksia ja esitutkintapöytäkirjoja. Tutkimusprosessin aikana havaitsin, että lapsen oma kertomus ja/tai näkemys tapahtuneesta väkivallasta jää usein aikuisen kertomuksen varjoon. Myös väitöskirjani esitarkastajat pitivät lapsen näkökulman esille tuomista äärimmäisen tärkeänä. Väitöskirjani käsittelee tätä vain osittain, mutta nyt poliisin opinnäytetyössä tähän aiheeseen syvennyttään aiempaa perusteellisemmin.

Tutkimus on ajankohtainen myös sen takia, että erityisesti sosiaaliviranomaisten lapsen kohdistuvan väkivaltaepäilyn tutkintaan prosessit ovat viime vuosina olleet hyvin kriittisen tarkkailun alla. Tähän johti Helsingissä sattunut tapaus, jossa isänsä ja äitipuolensa toistuvasti pahoinpitelemäksi joutunut, vasta 8-vuotias Vilja Eerika menehtyi traagisella ja julmalla tavalla. Väkivaltaepäilyistä oli tehty toistuvia lastensuojeluilmoituksia ja lapsi myös oirehti, mutta asiassa ei tehty tarvittavia selvittely- ja tutkintatoimenpiteitä. Tapauksessa myös luotettiin vahvasti isän ja äitipuolen vakuutteluun sosiaalitoimessa siitä, että perheessä ei käytetä tavallisuudesta poikkeavia kasvatuseräilymenetelmiä. Kyseinen tapaus ja väitöskirjaprosessin aikana tekemäni havainnot osoittavat, että vaikka lapsen oman näkemyksen ja mielipiteen selvittäminen on ensiarvoisen tärkeää väkivaltaepäilyjen tutkinnassa, jää se usein toisarvoiseksi suhteessa aikuisen kertomukseen, millä voi olla erittäin haitallisia seurauksia lapsen edun ja oikeusturvan näkökulmasta (ks. Heinonen 2015b).

Vaikka lapsuuden käsitteessä on tapahtunut suuria muutoksia, lapset on alettu nähdä itsenäisinä henkilöinä ja oikeuksien haltijoina ja heihin kohdistuvaa väkivaltaa pitää sekä lasten oikeuksien että kansainvälisten ihmisoikeuksien loukkauksena (Smith & Durrant 2011a; Smith & Durrant 2011b; Arthur 2014; Watkinson & Rock 2014), sekä viranomaisilla että vanhemmillä on vaihtelevia käsityksiä siitä, mikä todella on lapsen

edun mukaista ja minkäläinen teko täyttää Suomen rikoslain mukaisen pahoinpitelyn (RL 21:5-7) tunnusmerkistön. Kun nämä havainnot yhdistetään puolestaan siihen, että lapset itse usein kokevat jäävänsä ulkopuolisiksi omaa elämäänsä koskevissa ratkaisuihin (sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 33), ollaan tilanteessa, jossa lapsen etu ja oikeusturva eivät välttämättä toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Tästä syystä lapsen osallisuuden ja lapsen osallistaminen käytännön toteuttamistapojen tutkiminen on erittäin tärkeää.

1.1. Tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, mitä tällä hetkellä tiedetään lapsen osallisuudesta poliisin suorittamassa, lasta itseään koskevan väkivaltaepäilyyn tutkinnassa. Tarkastelua tehdään lainsäädännön, tutkimuskirjallisuuden ja empiirisen aineiston analyysin avulla. Aikaisemman kirjallisuuden ja lainsäädännön tarkastelun lisäksi opinnäytetyössä selvitetään empiirisen aineiston avulla tapaustutkimuksenomaisesti, miten lapsen osallisuus tulee esille poliisin suorittamassa rikosepäilyyn tutkinnassa. Empiirinen osa rajautuu niin sanottuihin kuritusväkivaltaepäilyihin, koska aikaisemman tutkimuksen perusteella (Heinonen 2014a, 2014b; Heinonen & Ellonen 2014) erityisesti monien lieviksi tulkittujen väkivaltaepäilyjen kohdalla on kiinnostavaa se, miten aikuisen kertomukselle väkivallasta on annettu huomattava etusija lapsen kertomuksen/kokemuksen sijasta. Kiinnostavaa olisi jatkossa myös vertailla, onko tässä suhteessa eroa ”lievemmän” ja ”vakavamman” väkivallan ja seksuaalisen väkivallan välillä, mutta tässä tutkimuksessa ne rajautuvat empiirisen aineiston analyysin ulkopuolelle.

Päätutkimuskysymykset ovat:

- 1) Mitä tällä hetkellä tiedetään lapsen osallisuudesta poliisin suorittamassa, lasta itseään koskevan väkivaltaepäilyyn tutkinnassa?
- 2) Miten esitutkinnassa on otettu huomioon lapsen osallisuuden periaate?
- 3) Minkälaisia toimenpiteitä on tehty esitutkinnassa lapsen osallisuuden toteuttamiseksi?

Tutkimuskysymyksen 1 vastaan siis työn teoreettisessa osassa ja kysymyksiin 2 ja 3 empiirisen aineiston analyysin pohjalta. Rikosprosessin luonteen takia poliisin asiakirjoista on vaikeaa suoraan päätellä sitä, miten hyvin lapsen osallisuuden periaate on toteutunut, koska lapsen etuun tai osallisuuteen ei sinänsä oteta kantaa. Esitutkintapöytäkirjoista voidaan kuitenkin tarkastella, miten lasta on kuultu ja minkälaisia esitutkintatoimenpiteitä on tehty. Esitutkintapöytäkirjat antavat kuvaa myös siitä, vaikuttaako poliisin ratkaisu, esimerkiksi tapauksen syyteharkintaan lähettäminen, olevan linjassa lapsen edun ja osallisuuden periaatteiden kanssa ja ennen kaikkea linjassa sen kanssa, mitä lapsi viestii väkivaltakokemuksestaan, esimerkiksi tuntuuko tapaus ja koettu väkivalta lapselta pahalta ja vakavalta asialta ja pelkääkö lapsi vanhempiaan.

Tutkimus sijoittuu lapsia viranomaisprosesseissa käsittelevään tutkimuskenttään ja täydentää tutkimuksia, joissa on tutkittu lapsen asemaa ja osallisuutta viranomaisprosesseissa sekä tutkimuksia, joissa on selvitelty lapsen omia näkemyksiä kokemastaan väkivallasta (ns. uhritutkimukset).

1.2. Tutkimuksen rakenne

Johdantoluvun jälkeen luvussa 2 kuvaan tutkimuksen teoreettista viitekehystä, joka jakaantuu kolmeen osaan. Kuvaan ensinnäkin lapsen osallisuutta sääteleviä lakeja ja kansainvälisiä sopimuksia. Toiseksi määrittelen ja tarkastelen tutkimukseni keskeisimpiä käsitteitä eli lapsen edun ja osallisuuden käsitteitä teoreettisesta näkökulmasta. Kolmanneksi tarkastelen, mitä aiemmin on havaittu empiirisissä tutkimuksissa erityisesti lapsen edusta ja osallisuudesta rikos- tai muussa viranomaisprosessissa. Kolmannessa luvussa kuvaan tutkimuksessani käyttämäni aineistot ja menetelmät sekä pohdin tutkimuseettisiä seikkoja ja aineiston käyttöön liittyviä rajoituksia. Neljännessä luvussa esittelen tutkimukseni tulokset. Viidennessä luvussa pohdin saamiani tuloksia ja niiden merkitystä tieteellisen tutkimuksen ja viranomaiskäytäntöjen kannalta.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkimuksen tietoperusta ja samalla teoreettinen viitekehys on lähtökohtaisesti kolmitahoinen. Lapsen osallisuutta säädellään ensinnäkin lakien ja kansainvälisten sopimusten tasolla. Toiseksi lapsen osallisuutta koskevassa tutkimuksessa on tärkeää paneutua lapsen edun ja osallisuuden käsitteisiin, joihin on aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa syvennytty. Kolmanneksi tutkimusaiheen kannalta tärkeää on tarkastella niitä empiirisiä tutkimuksia, joissa on tutkittu lapsiin liittyvää rikos- tai muuta viranomaisprosessia.

2.1. Lapsen osallisuus lainsäädännön näkökulmasta

Lapsen osallisuutta lasta itseään koskevan väkivaltaepäilyn tutkinnassa säätelevät lainsäädännön tasolla lastensuojelulaki (417/2007), esitutkintalaki (805/2011) sekä Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) tietyt sopimukset ja kommentaarit, jotka ovat Suomessa lain tasoisina voimassa. Ennen kuin lainsäädännölliseen näkökulmaan ja tutkimuksen kannalta tärkeimpiin käsitteisiin paneudutaan syvemmin, on syytä määritellä, mitä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan lapsella. Lapsen käsitettä ja erityisesti lapsuuden iällistä rajausta on eri tutkimusaloilla perinteisesti lähestytty hieman eri tavoin. Tässä tutkimuksessa lapsella tarkoitetaan Suomen lain nojalla alaikäistä henkilöä eli 0-17-vuotiaita. Lapsuus voidaan nähdä sosiaalisena konstruktiona (Pajulammi 2014), mutta kuitenkin yleensä oikeustieteen alalla lapsella tarkoitetaan nimenomaan alaikäistä henkilöä. Tätä lähestymistapaa puoltaa myös YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, jossa nimenomaisesti sanotaan, että lapsuus päättyy, kun henkilö täyttää 18 vuotta. Tutkimuksessa toki voisi selvyyden takia puhua alaikäisistä henkilöistä, mutta toisaalta lapsesta puhuminen on monella tapaa inhimillisempää ja vähemmän kliinistä kuin alaikäisestä puhuminen (ks. Pajulammi 2014, 71–72). Tässä tutkimuksessa lapsella viitataan siis kaikkiin alle alaikäisiin henkilöihin. Tutkimuksessa olennaista ja mielenkiintoista on kuitenkin myös erottaa ne tapaukset, joissa asianomistaja on alle 15-vuotias ja 15–17-vuotias. Lapsen iällä on merkitystä rikosoikeudellisen vastuun ja lapsen edustamisen ja puhevallan käytön kannalta. Näitä käsitellään tarkemmin myöhemmin tässä luvussa.

Lapsen olosuhteiden "ideaali tavoitetaso" (Hirvelä 2006, 228) on määritelty lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain (361/1983) 1 §:ssä:

"Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää."

Lastensuojelulain 5 §:n mukaan lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin. Näin todetaan myös YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa (artikla 12), jonka Suomi on ratifioinut ja joka on siis Suomessa lain tasoisena voimassa. Lastensuojelulain 20 §:n mukaan 12 vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi lastensuojeluasiassa, ja lain esitöissä on pidetty tärkeänä, että pienikin lapsi saisi mahdollisuuden ilmaista näkemyksiään itseään koskevassa asiassa (HE 252/2006). Lasta asianomistajana kuultaessa säätelevät myös muut lainkohdat eikä lastensuojelutyötä voi suoraan verrata poliisin suorittamaan esitutkintaan, mutta periaatteilla voidaan ajatella olevan merkitystä myös poliisin kanssa asioitaessa. Hallitus on myös linjannut lastensuojelulain esitöissä, että lapsen näkemykset sekä se, miten ne on otettu huomioon päätöksenteossa samoin kuin se, miten tietty ratkaisu parhaiten toteuttaa lapsen edun ensisijaisuutta, on kirjattava selkeästi viranomaisten asiakirjoihin (HE 252/2006, 130–131; YK 2009, 2013; de Godzinsky 2014).

Asianosaisiksi esitutkinnassa määritellään esitutkintalain 2 luvun 5 pykälän mukaan ne henkilöt, joiden oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos ja sen selvittäminen voivat vaikuttaa. Asianosaisella tarkoitetaan siis esitutkinnassa rikoksesta epäiltyä ja asianomistajaa eli sitä luonnollista tai oikeushenkilöä, jonka oikeushyvä rikoksella on loukattu. Asianosaisen asemasta, oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään esitutkintalaissa

(ETL 805/2011). Alle 18-vuotias voi olla esitutkinnassa niin epäillyn kuin asianomistajankin asemassa. Alle 18-vuotiaisiin kohdistuneiden tai heidän tekemiensä rikosten tutkinta vaatii erityiskäytäntöjä, joten on katsottu tarpeelliseksi kirjata niistä erikseen esitutkintalakiin ja antaa poliisille erityiset ohjeet alle 18-vuotiaan kohtaamiseen esitutkinnassa (Poliisihallitus 2013a).

Esitutkintalain 4 luvun 7 pykälän mukaan alle 18-vuotiasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu hänelle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. On syytä huomata, että alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille (ETL 4:7). Lapsiin kohdistuneet väkivalta- ja seksuaalirikokset ovat aina vaativaa esitutkintaa, jolloin tutkinta tulisi suorittaa tiiminä tai parityöskentelyinä (Poliisihallitus 2013a). Esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko alle 18-vuotiaaseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä. (ETL 4:7.) Alle 18-vuotias on ikänsä perusteella asianomistajana vajaavaltainen. Lähtökohtana on, että kun vajaavaltainen on rikosasiassa asianomistajana, vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää edunvalvoja tai muu laillinen edustaja. Alaikäinen käyttää lisäksi itsenäisesti puhevaltaansa huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella henkilöään koskevassa asiassa sen jälkeen kun hän on täyttänyt 15 vuotta (OK 12:1). Tällöin puhutaan niin sanotusta rinnakkaisesta puhevallasta (ks. mm. Ellonen 2013, 63–64). Mikäli jompikumpi lapsen vanhemmista on asiassa rikoksesta epäillyn asemassa, kumpikaan vanhemmista ei voi toimia lapsen edunvalvojana. Tällöin lapselle määrätään edunvalvoja (ETL 4:8).

Lapsen ollessa asianomistajana poliisilla ja syyttäjällä on erityinen yhteistyövelvollisuus: tutkinnanjohtajan on huolehdittava siitä, että syyttäjälle tehdään ilmoitus tapauksesta mahdollisimman pian rikosilmoituksen tekemisen jälkeen (Poliisihallitus 2013a, 2013b). Lisäksi yhteistyötä saatetaan tehdä esitutkinnan aikana muidenkin viranomaisten kanssa: lapsen kohdistuneen rikosepäilyn selvittäminen voi usein edellyttää esimerkiksi (oikeus)lääkärin tekemää somaattista tutkimusta tai oikeuspsykiatrasta arviointia, ja lapsen kuulustelukertomuksen arviointiin voidaan pyytää terveydenhuollon ammattihenkilön asiantuntijalausuntoa (Poliisihallitus 2013a). Lapsen kuulustelu vaatii tutkijalta erityistä

herkkyyttä ja taitoa kommunikoida hyvin erilaisten lasten kanssa näiden kehitystasolle ja ominaisuuksille sopivalla tavalla. Tapaaminen enemmän kuin kerran saattaa olla järkevää erityisesti alle 12-vuotiaiden ja esimerkiksi pelokkaiden ja arkojen lapsen kanssa. Kuulustelutilaan voi varata paperia ja kyniä, jotta lapsi voi tarvittaessa tarkentaa sanomaansa piirtämällä tai kirjoittamalla. Tutkijan tulisi pystyä luomaan aito kontakti lapseen, jotta lapsi kokisi olonsa turvalliseksi kuulustelutilanteessa. Vaihtoehto- ja johdattelevia kysymyksiä ei saa käyttää. (Ellonen 2013; Poliisihallitus 2013a.)

Vaikka lapsi on asianomistajana vajaavaltainen, on hänellä lain näkökulmasta samat oikeudet ja velvollisuudet kuin täysi-ikäisillä asianomistajilla. Kuulusteluissa lastakin koskee niin sanottu negatiivinen totuudessapysymisvelvollisuus eli lapsen ei tarvitse kertoa kokemuksistaan, mutta mikäli hän päättää niistä kertoa, tulee hänen pysyä totuudessa (Ellonen 2013, 65). Alle 15-vuotiaan kuuleminen tapahtuu yleensä vain esitutkinnan aikana ja kuulustelut tallennetaan ääni- ja kuvatallenteelle, kun kuulustelua on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä todistelutarkoituksessa (Ellonen 2013, 65; Poliisihallitus 2013a). Poliisin ohjeiden mukaan lapsen kuuleminen tulee myös suorittaa viivytyksettä, koska lapsen kertomus saattaa jäädä ainoaksi näytöksi lapseen kohdistuneessa rikosepäilyssä ja kuuleminen pitkän ajan kuluttua voi heikentää lapsen kertomuksen laatua ja luotettavuutta (Poliisihallitus 2013a).

2.2. Lapsen edun ja osallisuuden käsitteet aiemmassa kirjallisuudessa

Toiseksi lapsia viranomaisprosesseissa tutkittaessa tärkeäksi asiakokonaisuudeksi nousevat erityisesti *lapsen edun* ja *osallisuuden* käsitteet. Näitä on tutkittu useissa tieteellisissä tutkimuksissa ja niihin on otettu kantaa myös YK:n lapsen oikeuksien komitean kommentaareissa ja Lapsen oikeuksien sopimuksessa. Muun muassa de Godzinsky (2014) on tuoreessa tutkimuksessaan tutkinut kattavasti lapsen edun ja osallisuuden käsitteitä ja selvittänyt niiden sisältöä Suomessa niin voimassa olevan lainsäädännön kuin oikeus- ja tutkimuskirjallisuudenkin näkökulmasta. Suomessa lastensuojelun ytimen muodostavat lapsi- ja perhekeskeisyys (Bardy 2009). Teoreettisella tasolla kaikki lapsiin kohdistuva fyysinen väkivalta on Suomessa lailla kiellettyä ja arvioidaan rikosoikeudellisesti pahoinpitelynä. Tapauksia tulisi tutkia pitäen mielessä lapsen etu (Humpi & Ellonen 2010), johon velvoittaa myös Lapsen oikeuksien sopimuksen kolmas artikla ja laki lapsen

asemasta ja oikeuksista sosiaalihuollossa (812/2000). Käsitteenä lapsen etu on kuitenkin erittäin monitahoinen ja tilannesidonnainen (Puonti 2004; YK 2013) ja viranomaiset tulkitsevat sitä jo lähtökohtaisesti eri tavalla omien rooliensa ja velvollisuuksiensa perusteella (Humppi & Ellonen 2010, 22–23): lastensuojelun lähtökohtana on lapsen edun toteuttaminen, kun taas poliisin suorittamassa rikosasian selvittelyssä lapsen etu ei ole ensisijainen tai ratkaiseva tekijä. Tilannetta monimutkaistaa se, että laissa lapsen asemasta ja oikeuksista sosiaalihuollossa ei ole täsmennetty, mitä lapsen edulla tarkoitetaan, vaikka käsite on mainittu lakitekstissä seitsemän kertaa.

YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan *lapsen edun* käsitteellä on tarkoitus varmistaa ensinnäkin, että lapsella on oikeus nauttia täysimääräisesti ja tehokkaasti Lapsen oikeuksien sopimuksen takaamista oikeuksista ja toiseksi turvata lapsen kokonaisvaltainen kehitys. Komitean mukaan lapsen edun käsitteessä on kolme ulottuvuutta: se on samalla olennainen lapsen oikeus, perustavanlaatuinen tulkintaa ohjaava oikeudellinen periaate sekä menettelytapoihin vaikuttava periaate. Komitea kuitenkin myöntää, että lapsen etu on ”dynaaminen käsite, joka kattaa useita eri osa-alueita, jotka ovat jatkuvassa muutoksessa”, ja sen sisältö pitää aina määritellä tapauskohtaisesti ottaen huomioon yksittäisen lapsen tilanne, ominaisuudet ja tarpeet. (YK 2013; ks. myös de Godzinsky 2014.) Komitean mukaan lapsen edun arviointi koostuu kaikkien niiden osa-alueiden punninnasta ja tasapainottamisesta, jotka ovat välttämättömiä tiettyä lasta koskevan päätöksen tekemisessä tietyssä tilanteessa ja vaatii aina lapsen osallisuutta (YK 2009, 2013).

Lapsen edun käsitettä on myös määritelty nojautumalla perus- ja ihmisoikeuksiin, jolloin on katsottu, että perus- ja ihmisoikeudet muodostavat lapsen edun käsitteen ytimen, joka ei voi vaihdella tapauskohtaisesti (Nieminen 2004, 620–621; de Godzinsky 2014, 15; ks. myös Hakalehto-Wainio 2013). On kuitenkin yleisesti katsottu, että lapsen edun täysimääräinen toteutuminen vaatii aina lapsen osallistumista itseään koskevan asian ratkaisemisessa (YK 2009, 13; de Godzinsky 2014) ja että lapsen etu toteutuu parhaiten, kun YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapselle taatut oikeudet toteutuvat parhaalla mahdollisella tavalla (Hakalehto-Wainio 2012, 186; Pajulammi 2014, 187–188). Lapsen oikeusturvan toteutumisen kannalta viranomaisprosesseissa olisi erittäin tärkeää, että viranomaiset ilmaisevat selkeästi, miten tietty päätös toteuttaa lapsen etua paremmin kuin

muut vaihtoehtoiset ratkaisut sen sijaan, että vain todetaan, että lapsen etu on otettu huomioon (Hakalehto-Wainio 2011).

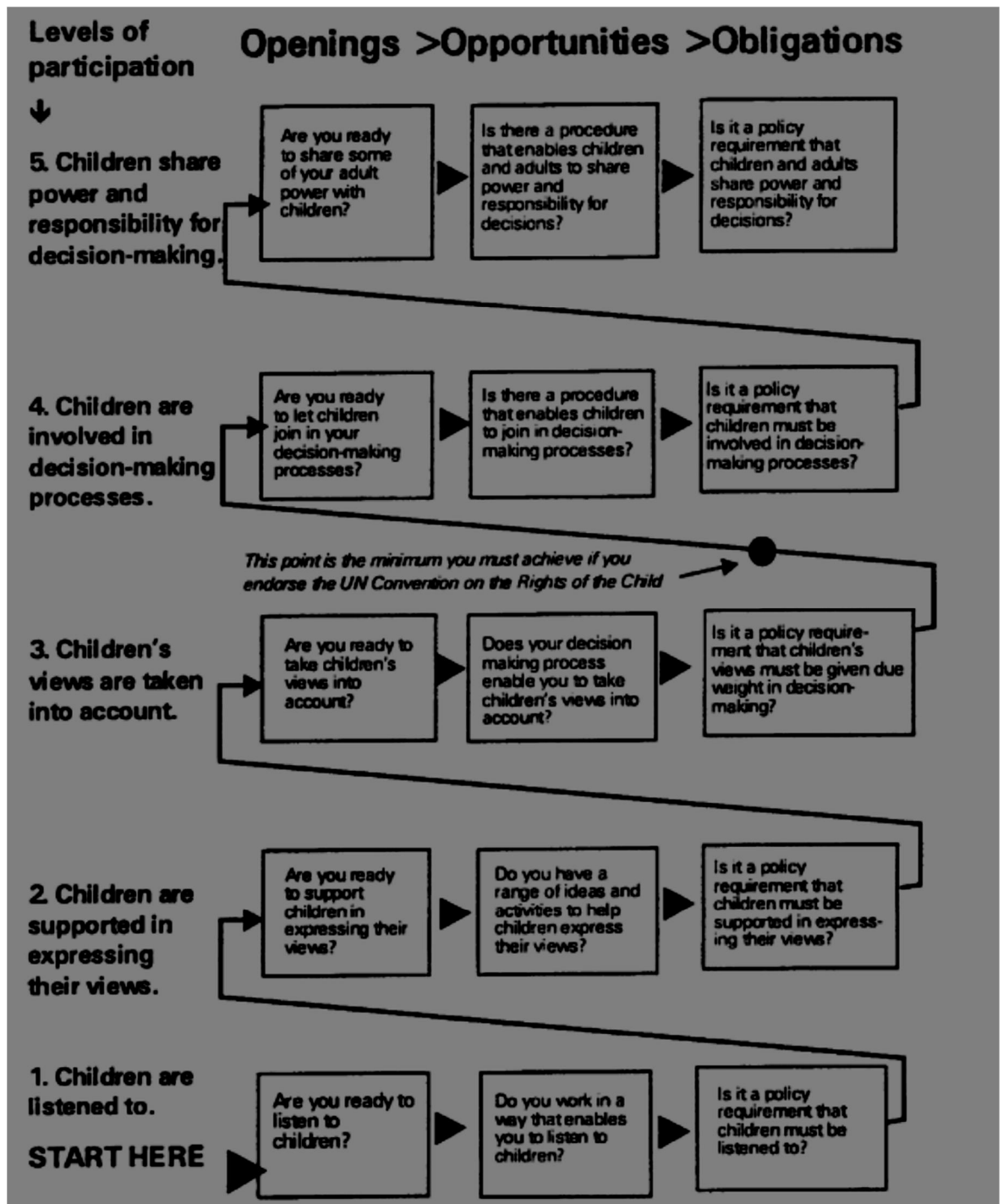
Ei ole mahdollista kehittää sellaista kaiken kattavaa määritelmää lapsen edusta, joka sopisi jokaiseen tilanteeseen. Lapsen edun käsite on erittäin arvolatautunut (Freeman 2010), ja on huomioitava, että lapsen senhetkinen paras etu ja etu tulevaisuudessa voivat olla ristiriidassa. Kuitenkin lapsen etu tulisi pystyä määrittelemään niin, että viranomaiset voivat tehdä työtään ja arvioida lapsen edun toteutumista samoista lähtökohdista. Erityisesti ainakin väkivaltatilanteissa viranomaisten kesken tulisi vallita yksimielisyys siitä, mikä toteuttaa parhaiten lapsen etua (Freeman 2010), ja tehtäessä ratkaisuja väkivaltaepäilyissä tulisi lapsen edun olla se periaate, joka ohittaa kaikki muut viranomaisten päätöksentekoprosesseihin vaikuttavat tekijät, kuten viranomaisten omat väkivaltakäsitykset tai heidän käsityksensä omasta roolistaan väkivaltaan puuttujina (Heinonen 2015).

Lapsen osallisuus puolestaan on konkreettisempi asia kuin lapsen etu ja se on säännelty melko tarkkaan esimerkiksi lastensuojelulaissa. Lapsen osallisuudessa korostuu erityisesti sen muodollinen puoli eli se, että laeissa säädetyt tutkintaa ja kuulemista koskevat säännökset täyttyvät. (de Godzinsky 2014, 77.) Kuten edellä jo todettiin, poliisin selvittäessä rikosepäilyä lapsen etu ei ole ohjaava tai ratkaiseva periaate, mutta se pitää kuitenkin ottaa menettelytavoissa huomioon (Hirvelä 2006, 233). Myös lapsen osallisuuden itseään koskevan väkivaltaepäilyyn tutkinnassa voidaan näin ollen ajatella toteuttavan lapsen edun periaatetta välillisesti.

Lapsen osallisuuden ja *osallistumisen* käsitteet tulisi erottaa toisistaan: osallistumisella tarkoitetaan usein käytännön tasolla tapahtuvaa toimintaa, johon lapsi fyysisesti osallistuu, mutta ei ole saanut itse olla vaikuttamassa sen kulkuun (ks. esim. Piironen 2007, 5; Korppi & Latvala 2010). Osallisuuden erottaa pelkästä osallistumisesta muun muassa se, että osallisuuteen liittyy usein henkilökohtainen tunne siitä, että yksilön kuulumisella tiettyyn ryhmään tai yhteisöön on merkitystä ja että tämän omat ajatuksensa ovat arvokkaita (ks. Gretschel 2002, 50; Piironen 2005, 7; Stenius & Karlsson 2005, 8; Kiili 2006, 37; Stenvall & Seppälä 2008, 38; Korppi & Latvala 2010). Osallisuuteen kytkeytyy siis voimakkaasti

lapsen aktiivinen toimijuus passiivisen vastaanottajan roolin sijaan (Clark 2005, 492; Lansdown 2010, 13). Tunne osallisuudesta muotoutuu ryhmässä ja vaatii vuorovaikutusta aikuisten ja lasten välillä (Korppi & Latvala 2010, 12).

Osallisuuden kohdalla voidaan puhua erilaisista tasoista ja muodoista, joista erityisen kiinnostavia ovat Hartin (1997) ja Shierin (2001) kehittämät mallit. Hartin ”nuorten osallisuuden tikapuiden” (1997) pohjalta Shier on kehittänyt mallia edelleen ja jakanut osallisuuden viiteen tasoon, jotka puolestaan jaetaan edelleen kolmeen sitoutumisen vaiheeseen. Kuviosta 1 näkyvät nämä osallisuuden tasot ja sitoutumisen vaiheet.

Kuvio 1. Shierin (2001, 111) osallisuuden tasot ja sitoutumisen vaiheet.

Kuviosta 1 voidaan nähdä, että taso 1 edellyttää vain, että kun lapsi ilmaisee mielipiteensä, aikuiset kuuntelevat lasta tarkkaan. Tason 1 erottaa tasosta 2 se, että tasolla 1 aikuiset vain kuuntelevat lasta, kun tämä haluaa ilmaista mielipiteensä, mutta lasta ei aktiivisesti kannusteta ja tueta ilmaisemaan mielipiteitään, toisin kuin tasolla 2. Tasolla 3 lapsen osallisuus tulee esille aiempia tasoja huomattavasti konkreettisemmin, sillä tällä tasolla lapsen mielipiteillä on aidosti merkitystä lasta koskevan päätöksenteon kannalta. Lapsen mielipide on siis yksi tärkeä tekijä muiden päätöksentekoon vaikuttavien tekijöiden

joukossa. Taso 4 puolestaan muuttaa lapsen roolin ”neuvonantajasta” aktiiviseksi toimijaksi: tällä tasolla lapsi todella osallistuu itse päätöksentekoon siellä, missä päätöksiä käytännön tasolla tehdään. Tasojen 4 ja 5 välinen ero ei ole niin selkeä kuin muiden tasojen välillä, vaan kyse on pikemminkin aste-erosta. Tasolla 5 lapsi jakaa tosiasiallista vastuuta päätöksenteosta aikuisten kanssa. (Shier 2001, 111–115.) Nämä kaikki tasot jakautuvat edelleen kolmeen eri sitoutumisen vaiheeseen: valmiudet, voimavarat ja yhteiset toimintamallit (ks. suomennokset Korppi & Latvala 2010, 16). Shierin (2001) esittämää mallia osallisuuden tasoista hyödynnetään myös tässä tutkimuksessa empiirisen aineiston analyysin viitekehyksenä.

2.3. Lapsi rikos- ja viranomaisprosesseissa

Kolmanneksi tutkimusaiheen kannalta tärkeitä ovat ne tutkimukset, joissa on tutkittu lapsiin liittyvää rikos- tai muuta viranomaisprosessia. Nämä tutkimukset lähestyvät ilmiötä käytännön viranomaistoiminnan näkökulmasta ja näin ollen täydentävät opinnäytetyöni kontekstissa edellisessä luvussa esiteltyjä teoreettisia keskusteluja käsitteiden sisällöstä. Tässä luvussa keskitytään vain suomalaisiin tutkimuksiin, koska viranomaisprosessit vaihtelevat maittain erilaisen lainsäädännön takia ja ovat myös osittain hyvin kulttuurisidonnaisia.

Rikosprosessia lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa on tutkittu Suomessa melko laajasti ja kattavasti (Hirvelä 2006, 2007), ja lapsien kohdistuvien rikosten tutkintaa väkivalta- ja hyväksikäyttöepäilyissä, rikosprosessia, viranomaistoimintaa ja viranomaisyhteistyötä on tutkittu viime vuosina useassa suomalaisessa tutkimuksessa (Ellonen 2013; Heinonen & Ellonen 2014; Heinonen 2014a; Heinonen 2014b; Heinonen 2015a; Heinonen 2015b). Ellosen (2013) teoksessa kootaan oppikirjamaisesti yhteen näiden väkivaltaepäilyjen tutkinnan erityispiirteet kaikissa esitutkinnan vaiheissa. Lisäksi lapsen haastatteleminen ja kuuleminen on tutkittu useissa oikeuspsykologian alan tutkimuksissa (Korkman ym. 2015; Korkman 2006, 2008). Näitä edellä kuvattuja tutkimuksia yhdistää se, että lapsen etu ja osallisuus mainitaan tärkeinä elementteinä, mutta käsitteiden syvälinen analyysi ja niiden toteutumisen tarkastelu viranomaisprosesseissa puuttuvat.

Oman tutkimukseni kannalta erittäin relevantti ja kiinnostava tutkimus on de Godzinskyn (2014) tutkimus, jossa on tutkittu laajan empiirisen aineiston avulla lapsen edun ja osallisuuden toteutumista huostaanottoasioiden hallinto-oikeuskäsittelyssä sekä selvitetty mahdollisia ongelmakohtia liittyen näiden soveltamiseen oikeudellisessa päätöksenteossa. Tutkimuksessa on paitsi perusteellisesti selvitetty lapsen edun ja osallisuuden käsitteitä, myös havaittu empiirisen aineiston analyysin avulla, että lapsen osallisuus toteutuu vaihtelevasti sosiaalitoimessa ja hallinto-oikeuksissa. Tutkimuksen aineistossa lapsen itse ilmaisemia mielipiteitä tai kertomaa oli esillä noin viidesosassa päätöksistä. 80 prosentissa päätöksistä lapsi itse omine mielipiteineen ei näkynyt lainkaan, vaan lasta käsiteltiin aikuisen kertomuksen kautta. Tutkimuksessa havaittiin, että lapsen itsemääräämisoikeus kasvoi lapsen iän myötä. Pienten, alle kouluikäisten lasten mielipide jää tutkimuksen mukaan usein selvittämättä sosiaalitoimessa, mikä osin voi de Godzinskyn mukaan kertoa asenteista lapsen mielipiteitä kohtaan, mutta osittain johtua myös resurssipulasta. Lisäksi selvitetty mielipiteet kirjataan usein puutteellisesti ja suppeasti. Lapselle ei myöskään anneta kuulemistilanteissa tarpeeksi tietoa, mikä on edellytys sekä lapsen kokemuksen että perustellun mielipiteen muodostamisen onnistumiselle. Toisaalta lapsen näkymättömyys päätöksissä saattaa liittyä haluun suojella lasta, sillä tutkimuksen mukaan ainakin tuomarit halusivat usein välttää tilanteita, joissa lapsi kokee olevansa vastuussa päätöksestä. (de Godzinsky 2014, 82–84.)

de Godzinskyn (2014) mukaan lapsen muodollinen kuuleminen usein siis toteutuu, mutta tämä ei lapsen oikeuksien sopimuksenkaan mukaan ole päämäärä, vaan keino toteuttaa lasten oikeuksia. Hirvelä (2006) on todennut, että tärkein tapa toimia lapsen mukaisesti on lapsen kuulustelu esitutkinnaissa ja esitutkinta-aineiston hyväksyminen oikeudenkäyntiaineistoksi. Lisäksi Hirvelä (2006) on katsonut, että lapsen etua turvaa myös esitutkintalakiin kirjattu vaatimus siitä, että mahdollisuuksien mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet tekevät sellaiset poliisimiehet, jotka ovat saaneet erityiskoulutuksen tai muuten erityisesti perehtyneet lapsien kohdistuvien rikosten tutkintaan. Tämä ei kuitenkaan yksinään riitä, sillä lasta ei milloinkaan saisi siis kuulla vain kuulemisen takia tai siksi, että voitaisiin sanoa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuneen. Tämä luo ”illuusion toimijuudesta” (Kouvonen 2013, 49), mutta todellisuudessa lapsen osallisuus ei täysimääräisesti toteudu, vaan lapsi lähinnä *osallistuu*. (de Godzinsky 2014, 82–84.) Varsinkin väkivaltaepäilyjen kohdalla on olennaista, että lapsen omat näkemykset otetaan lähtökohdaksi, kun viranomaiset arvioivat

väkivaltaepäilyjä; aikuisen kertomus tai mielipide siitä, mikä on väkivaltaa tai lapsen edun mukaista ei saa koskaan ohittaa viranomaisten velvollisuutta kunnioittaa ja parhaalla mahdollisella tavalla toteuttaa lasten oikeuksien sopimukseen kirjattuja oikeuksia, muun muassa lapsen oikeutta tulla kuulluksi (YK 2009, 2013; Heinonen 2015b).

3. TUTKIMUSPROSESSI

3.1. Aineistot ja menetelmät

Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen, ja se jakaantuu niin sanottuun teoreettiseen ja empiiriseen osaan. Teoreettisessa osassa kartoitan aikaisemman kirjallisuuden ja lainsäädännön avulla, mitä tällä hetkellä tiedetään lapsen osallisuudesta itseään koskevan väkivaltaepäilyn tutkinnassa. Empiirisessä osassa analysoin tapaustutkimuksenomaisesti lapsiin kohdistuneisiin väkivaltaepäilyihin liittyviä esitutkintapöytäkirjoja selvittääkseni, miten lapsen osallisuuden periaate on otettu huomioon esitutkinnassa ja minkälaisia toimenpiteitä esitutkinnassa on tehty periaatteen toteuttamiseksi.

Aineisto. Aineistona käytän vuoden 2011 esitutkintapöytäkirjoja, jotka liittyvät vanhempien lapsiinsa kohdistamaan kuritusväkivaltaan. Aineistoa (kokonaisuudessaan 568 pöytäkirjaa) olen hyödyntänyt aiemmin väitöskirjatutkimuksessani, ja minulla olivat paperikopiot edelleen tallella aloittaessani tätä poliisi (AMK) -opinnäytetyötä. Sain esitutkintapöytäkirjat vuonna 2012 tapausten tutkinnanjohtajilta, jotka harkintansa mukaan voivat antaa asiakirjojen kopioita tutkimuskäyttöön. Oikeus käyttää asiakirjoja tutkimukselliseen tarkoitukseen on säädetty laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999, 7 luku 28 §). Aineiston keräämisen aikaan Suomessa oli 24 poliisilaitosta, ja pöytäkirjoja on kaikilta laitoksilta lukuun ottamatta yhtä laitosta, josta tutkinnanjohtajat eivät toimittaneet pöytäkirjoja.

Menetelmät. Tutkimuksessa käytetään sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä. Edellä kuvatuista 568 pöytäkirjasta poimin tätä opinnäytetyötä varten yksinkertaisella satunnaisotannalla (ks. esim. Yhteiskuntatieteellinen tietokirjo 2003) 10 pöytäkirjaa,

joista teen kuvailevaa analyysiä perustilastomenetelmin. Lapsen ikä ja sukupuoli tilastoidaan. Lisäksi selvitän kvantitatiivisin menetelmin muun muassa sitä, kuinka monessa tapauksessa lasta kuultu ja kuka lasta on kuullut, ja onko tapauksessa hyödynnetty muiden asiantuntijoiden arvioita, esimerkiksi oikeuspsykiatrisia lausuntoja. Tämä empiirinen osa täydentää teoreettisen osan tietoja antamalla kuvaa siitä, minkälaista poliisin suorittama esitutkinta on lapsiin kohdistuvissa väkivaltaepäilyissä käytännön tasolla. Määrällinen aineisto koodattiin SPSS-tilasto-ohjelmaa hyödyntäen. SPSS-ohjelmaan luotiin määrälliset muuttujat ”lapsen sukupuoli”, ”ikä”, ”onko lasta kuultu”, ”kuka kuuli lasta”, ”onko tapaus edennyt syyttäjälle”.

Koska laajuudeltaan alun perin erittäin suuresta aineistosta poimittiin tähän tutkimukseen vain muutamia pöytäkirjoja, on tutkimus luonteeltaan tapaustutkimus (ks. Yin 2009). Tapaustutkimuksessa pyritään tuottamaan valitusta tapauksesta yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa eikä analyysissä pyritä yleistettävyyteen. Tapaustutkimuksessa pyritään kuitenkin ymmärtämään ja tulkitsemaan yksittäisiä tapauksia ja samalla hakemaan tietoa ilmiöön liittyvistä mekanismeista ja lainalaisuuksista tavalla, jolla tutkimuksen tuloksilla voidaan osoittaa olevan laajempaa sosiokulttuurista merkitystä ja siten jonkinlaista yleistettävyyttä tai siirrettävyyttä. (Jyväskylän yliopisto 2015.) Tutkimuksessa tehdään aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jossa tutkija tuo esiin aineiston keskeisimpiä piirteitä etsimällä teemoja tai tekemällä tyypittelyjä ja luokitteluja (ks. Eskola & Suoranta 1998, 93; Tuomi & Sarajärvi 2004). Kun analysoidaan valmiita (viranomais)asiakirjoja, on tyypillistä, että analyysiä ei ole suunniteltu kovinkaan tarkasti etukäteen: tutkija lukee asiakirjat useaan kertaan saadakseen kuvaa tutkimuskysymysten kannalta olennaisista teemoista ja tämän jälkeen pelkistää havainnot yhdistelemällä teemoja, joita on aineistosta poiminut (Peräkylä 2005, 870.)

3.2. Tutkimuseettiset seikat ja aineiston rajoitukset

Aineistoa säilytetään Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusyksikössä lukitussa kassakaapissa eikä siihen ole pääsyä ulkopuolisilla. Tutkimuslupaa esitutkintapöytäkirjojen käyttämiseen haettiin Poliisihallitukselta vuonna 2012. Aineiston käsittelyssä noudatetaan lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) sekä henkilötietolakia (523/1999).

Lapsiin kohdistuvat väkivaltaepäilyt ovat erittäin arkoja asioita, ja näihin epäilyihin liittyvät viranomaisasiakirjat sisältävät salassa pidettävää tietoa. Tutkimuksessa kiinnitetään erityistä huomiota asianosaisten anonymiteettiin ja aineiston hienotunteiseen analyysiin. On myös syytä huomioida, että esitutkintapöytäkirjat on tehty ensisijaisesti viranomaiskäyttöön eikä tutkimuksellisiin tarkoituksiin. Asiakirjan sisältö riippuu olennaisesti muun muassa asiaa tutkineesta poliisista. Esitutkintapöytäkirjat eivät koskaan ole täysin identtisiä muuten kuin määrämuotonsa osalta eikä samoja asioita aina välttämättä kirjata pöytäkirjoihin. Lindell ja Svedin (2004) ovat todenneet, että ”inhimillinen tekijä” on erittäin olennaisessa osassa, kun päätetään, mitä asiakirjoihin kirjoitetaan: esitutkintapöytäkirjan laatu ei ole koskaan parempi kuin sen tutkijan arvio, joka pöytäkirjan on kirjoittanut.

Sen lisäksi, että tutkimuksessa on rajoituksia liittyen viranomaisaineiston käyttämiseen tutkimuksessa, tutkimusaineiston keräämiseen ja analyysiin liittyy tiettyjä rajoituksia. Ensinnäkin kuten edellisessä luvussa on kuvattu, tapaukset poimittiin satunnaisotannalla laajasta aineistosta, joka koski vanhempien lapsiinsa kohdistamia kuritusväkivaltaepäilyjä. Näin ollen vakavat väkivaltarikokset ja seksuaalirikokset rajautuivat analyysin ulkopuolelle. Tutkimuksen perusteella ei siis voida tehdä johtopäätöksiä siitä, tuleeko lapsen osallisuus eri tavalla esille astetta vakavammissa väkivaltarikoksissa. Toiseksi erityisesti laadullisessa analyysissä aineistosta tehtyihin tulkintoihin vaikuttavat vääjäämättä tutkijan näkökulmat, intressit ja kokemukset (Florio-Ruane 1991). Toinen tutkija olisi saattanut tulla erilaiseen lopputulokseen laadullisen analyysin tulkintojen osalta. Kuitenkin tutkimuksen luotettavuus turvataan esimerkiksi kuvaamalla aineisto ja menetelmät tarkkaan, jotta lukijan on mahdollista seurata, miten analyysi on tehty (ks. laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta Guba 1981; Lincoln & Guba 1985; Shenton, 2004). Tutkimusprosessin tarkka kuvaus mahdollistaa myös vastaavanlaisen tutkimuksen toistamisen ja lisää näin ollen analyysin luotettavuutta (Guba 1981; Shenton 2004).

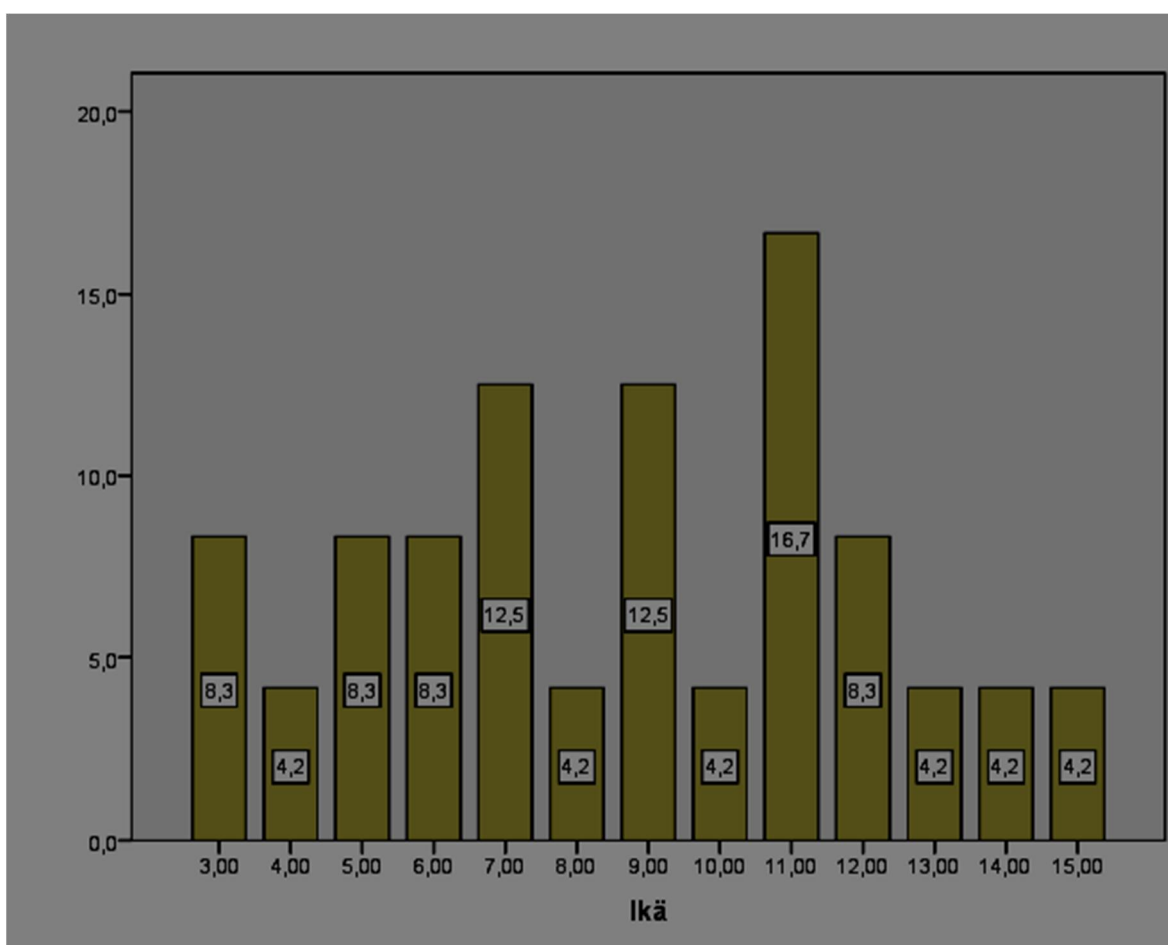
4. TULOKSET

Seuraavassa esittelen empiirisen analyysin tulokset. Luvussa 4.1. kuvaan kvantitatiivisen ja luvussa 4.2. puolestaan kvalitatiivisen analyysin tuloksia. Tutkimukseen valikoituneissa 10 esitutkintapöytäkirjassa useassa oli enemmän kuin yksi asianomistaja (lapsi). Näitä kaikkia

käsitellään seuraavassa omina havaintoyksikköinä, joten tutkimuksen tulokset edustavat 24 lasta (n=24).

4.1. Esitutkinnassa tehdyt toimenpiteet lapsen osallisuuden toteuttamiseksi

Aineiston sukupuolijakauma on hyvin tasainen: 12 väkivaltaepäilyssä asianomistaja oli poika ja samaten 12 tapauksessa tyttö. Kuviossa 2 on esitelty lasten ikäjakauma.

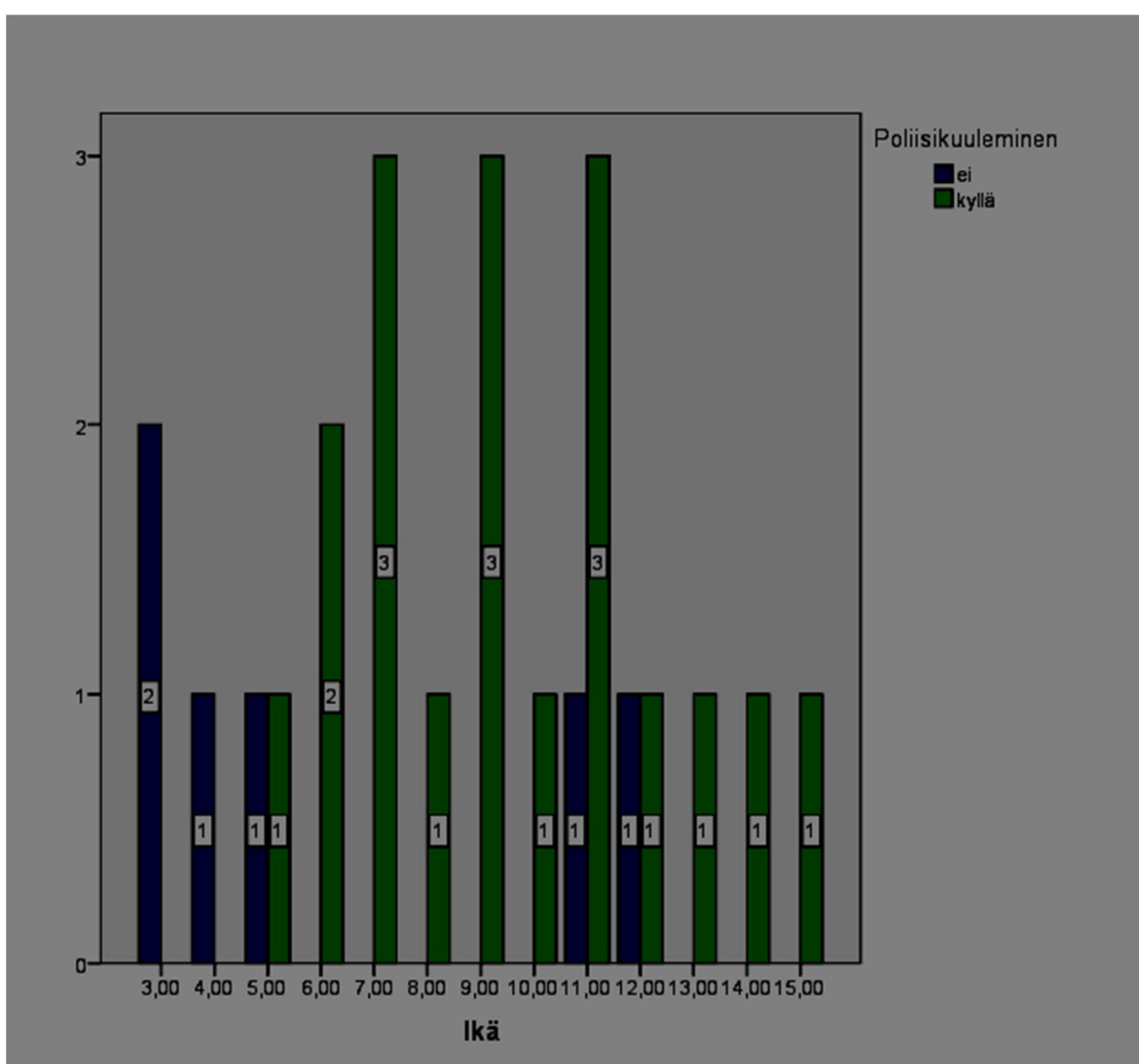

Kuvio 2. Lasten ikäjakauma (n=24).

Kuviosta 2 voidaan nähdä, että asianomistajien ikä vaihteli 3 ja 15 ikävuoden välillä. Eniten aineistossa oli 11-vuotiaita ja toiseksi eniten yhtä paljon niin 7- kuin 9-vuotiaitakin. Poliisi oli kuullut lasta 18 tapauksessa (75,0 %). Poliisin suorittaman lapsen kuulemisen lisäksi joissain tapauksissa oli käytetty toisen viranomaisen tai muun asiantuntijatahon apua väkivaltaepäilyn arvioinnissa. 5 tapauksessa (20,8 %) lapsi oli sosiaalitoimen

asiakkaana ja lastensuojelu oli tehnyt väkivaltaepäilyistä jonkinlaista arviota. 7 tapauksessa (29,2 %) lasta oli sosiaalitoimen lisäksi tutkinut lääkäri, joka oli antanut oman arvionsa tapahtuneesta väkivallasta ja mahdollisten vammojen syntymekanismista. 6 tapauksessa (25,0 %) lasta oli arvioitu monen eri tahon toimesta: sosiaalitoimi ja lääkäri olivat antaneet tapauksesta oman arvionsa ja näiden lisäksi lapsesta oli tehty arviointi oikeuspsykologian tai oikeuspsykiatrian yksikössä. Näissä melko kattavissa arvioinneissa haettiin vastauksia siihen, saivatko tietyt hypoteesit väkivallan tapahtumisesta tukea. Niin ikään 6 tapauksessa (25,0 %) minkäänlaista ulkopuolista arviota ei ollut käytetty, vaan poliisin suorittama lapsen kuuleminen oli ainoa toimenpide.

Kuviosta 3 näkyy, miten lapsen ikä suhteutuu siihen, onko poliisi kuullut lasta.

Kuvio 3. Lapsen iän ja poliisin suorittaman kuulemisen ristiintaulukointi (n=24).

Kuvion 3 perusteella voidaan todeta, että lapsen ikä on selkeästi vaikuttanut siihen, onko poliisi kuullut lasta: aineiston kahta 3-vuotiasta sekä yhtä 4- ja yhtä 5-vuotiasta ei ollut

kuultu. Poliisi ei myöskään ollut kuullut kahta yli 10-vuotiasta lasta, mutta tähän syynä oli se, että lapsen kuulemisen suoritti virka-apuna poliisin pyynnöstä oikeuspsykiatrinen yksikkö. 14 tapauksta (58,3 %) oli edennyt poliisilta syyteharkintaan. On tosin syytä huomata, että 9 tapauksessa (37,5 %) puuttui kyseinen tieto; vain yhdessä tapauksessa (4,2 %) kävi selvästi ilmi, että tapauksta ei lähetetty syyttäjälle, vaan esitutkinta rajoitettiin kohtuusperusteella.

4.2. Lasten kokema väkivalta lasten itsensä kuvaamana

Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, poliisi oli kuullut lasta lähes kaikissa tapauksissa. Ainoastaan muutamassa tapauksessa kuulemista oli luovuttu lapsen nuoren iän takia tai siitä johtuen, että kuuleminen tapahtui oikeuspsykiatrisessa yksikössä. Seuraavassa tarkastellaan hieman tarkemmin sitä, mitä lapset kertoivat joko poliisille tai oikeuspsykiatrisen arvioinnin tekijälle kokemastaan väkivallasta. Pöytäkirjoista on otettu lainauksia, joita on tarvittaessa hieman muutettu asianosaisten yksityisyyden suojaamiseksi. Lainauksissa P tarkoittaa kuulemisen suorittanutta poliisia, L lasta. Eri tapauksista otetut lainaukset on selvyuden vuoksi tietyissä kohdissa erotettu katkoviivalla.

Suurin osa lapsista osasi kuvata melko tarkkaan kokemiaan väkivallantekoja ja myös näissä syntyneitä mahdollisia vammoja. Usein lapset kuvasivat kivun kokemustaan melko tarkasti. Pienillekin lapsille olivat jääneet väkivallatapausten yksityiskohdat yllättävän tarkasti mieleen, mikä suurelta osin saattaa johtua siitä, että syvästi tunteisiin vaikuttaneet asiat muistetaan pitkänkin ajan päästä, jopa aikuisena. Lapset kuvasivat väkivallan aiheuttamia fyysisiä vammoja esimerkiksi seuraavasti:

”P: Montako kertaa se löi sinua vyöllä?”

L: En mä muista, mutta aika monta kertaa. Mulle tuli kaikista pahimmat jälet ja seuraavana päivänä oli koulussa uimapäivä, niin se sano, että me ei saada mennä uimaan." (lapsi 11 v.)

P: Minkälaiset jäljet sulle jäi?

L: No ne oli semmoset jännät. Niistä risuistahan jää semmosia kuvioita, semmosia minkälaisia siitä jää”.

”P: Jäikö minkälaisia jälkiä?

L: No semmosia piiskausjälkiä ja semmosia risun jälkiäkin. Tuli verta.

P: Tuliko niistä vertakin? Joo. Miten niitä sitten hoidettiin?

L: No ei mitenkään, mä ite paperilla.” (lapsi 10 v.)

Fyysisten kipu- ja vammakokemusten lisäksi lapsilta kysyttiin usein, miltä heidän kokemansa väkivalta heidän omasta mielestään tuntui. Eräät lapset kuvasivat tapahtumia näin:

”P: Miltä se tuntu susta?

L: No ei se kovin hauskaa ollu. Mutta silleen, kun söi ruokaa, niin se maistu ihan saippualta.

P: Ja entäs sitten siellä pimeässä vessassa?

L: No me vaan kaikki itkettiin siellä.” (lapsi 11 v.)

”P: No miltä susta tuntuu sitten silloin, kun isä suuttuu?

L: Tosi tyhmältä. Se on tosi idiootti, kun se suuttuu.

P: No mitä se sitten tekee ku se suuttuu?

L: No välillä se riehuu kotona. Kerran se heitti jakkaran maahan.” (Lapsi 9 v.)

”P: Minkäs takia äiti tuli aamuyöstä herättämään?

L: Koska me sanottiin että me haluttais asua äidin luona.

P: Minkäs takia te halusitte äidin luo?

L: Koska me ei haluta että meitä hakataan.

P: Mitä?

L: Koska mä en halua enää että mua hakataan.” (Lapsi 9 v.)

Lasten kertomuksista tuli selvästi siis esille lasten kokema pelko ja ahdistus. Lapset kuvasivat väkivaltakokemuksiaan sellaisilla adjektiiveilla kuten paha, ällöttävä, inhottava, tyhmä, ärsyttävä ja pelottava. Lapset usein myös itkivät puhutuksissa tai kertoivat, että olivat itkeneet väkivaltatilanteen aikana tai sen jälkeen. Lapset osasivat melko tarkkaan kuvata myös sisarustensa tunnetiloja tai reaktioita väkivaltatilanteiden yhteydessä.

Osa lapsista myös kertoi tutkijalle, että he alkoivat pelätä tulevia väkivaltatilanteita, koska olivat kerran kokeneet väkivaltaa:

”P: Tapahtuko semmosta saman illan aikana enemmän kuin yhen kerran?

L: No jos ei tehny töitä.

P: Et sä teit (työt) sitten ekan kerran jälkeen?

L: Kyl mä useimmiten tein, mut ei mulle tarvinnu hirveen monta kertaa sanoa, kun mua tavallaan pelotti se, että mä joudun sinne suihkuun tai että se vetää hiuksista tai jotain.” (Lapsi 14 v.)

Lasten pelkoihin vaikuttivat myös median uutisointi viime vuosina tapahtuneista perhesurmista ja muista väkivallanteoista:

”P: Tuleeks sulle mieleen jotain muuta mistä voitais vielä keskustella?

L: Niinkun tavallaan mua pelottaa tai niinkun ei mua tavallaan pelota, mutta mä pelkään että jos pikkuveli vaikka tuleekin meille, että XX sen jotenkin kostaa.

P: Mitä sä sillä tarkotat?

L: No kun on ollu nyt hirveesti kaikkia semmosia juttuja, esim. lehistä luku.

P: Niin et muualla on tapahtunu kaikenlaista.

L: Niin et pelkään että se kostaa myös niinkun silleen ku kaikki ne jotka on niinkun lehissä ollu.” (Lapsi 14 v.)

Osa lapsista kertoi myös, ettei heitä lohdutettu ollenkaan tapahtumien jälkeen, vaan he jäivät yksin väkivaltakokemuksensa kanssa:

”P: Mihinkä se lyö?

L: No pepulle. Joskus sillai, että on housut ja joskus sillai ihan paljaalle pepulle.

P: Sattuuko siinä?

L: Joo.

P: Mitäs sen jälkeen tapahtuu, kun äiti on lyönyt?

L: No jos meitä sattuu ihan kamalasti, niin me ruvetaan itkeen, mutta äiti on silloin tosi vihainen eikä ollenkaan lohduta - - sitten se sanoo että itke vaan niin paljon kun tahdot. (Lapsi 6 v.)

”P: No tuliks sulle mitään tuntemuksia kun sä tulit sisälle tai tuliko sulle jotain paleltumia?

L: Ei mulle mitään paleltumia tullut kun mulla oli vaan hirveen kylmä ja mä ekaks tein sen (määrätyn) työn ja sen jälkeen mä saatoin vaan käpertyä peiton alle ja olla siellä lämmittelemässä.” (Lapsi 14 v.)

Lasten omaa mielipidettä väkivallan hyväksyttävyydestä sinänsä kysyttiin vain muutamassa tapauksessa. Näissä tapauksissa lapsi kuitenkin selvästi ilmoitti, ettei väkivalta hänen mielestään ole sallittua:

”P: Miltä se tuntu?

L: Aika paljon se sattuu.

P: Tuliko itku?

L: Tuli.

P: Ketkä itki, kun sai kuritusta?

L: No kaikki.

P: Mitä mieltä sinä oot tämmösestä lyömisestä ja tukistamisesta ja piiskaamisesta, saako niin tehdä?

L: Ei.” (lapsi 11 v.)

”P: No millaista se lyöminen on?

L: No se kyllä sattuu aika paljon, kyllä siitä rupee itkemään. Mä tiän että Suomessa se on kiellettyä.” (Lapsi 7 v.)

Eräiden lasten puhutuksista kävi ilmi myös väkivallan aiheuttamat pelon tunteet sinänsä, myös pelko siitä, että mikäli he kertovat tapahtumista, he saattavat joutua lähtemään pois vanhempiensa luota. Erään oikeuspsykiatrisen arvion mukaan lasten lojaalius huoltajiansa kohtaan on saattanut vaikuttaa voimakkaasti siihen, mitä lapset kertovat haastatteluissa. Tästä saatiin viitteitä, koska lapsi oli puhunut kahdessa puhutustilanteessa eri tavalla ja avoimesti myöntänyt jälkimmäisellä kerralla, ettei halunnut huoltajilleen ongelmia. Eräs lapsi (14 v.) kertoi myös, ettei ollut kertonut isäpuolensa tekemästä väkivallasta edes äidilleen, koska ei halunnut, että ”äidille tulee paha mieli”. Lasten riippuvaisuus huoltajistaan tekee väkivaltaepäilyistä kertomisen siis monissa tapauksissa erittäin vaikeaksi. Aineiston perusteella näyttää siltä, että näin on erityisesti hieman vanhempien lasten kohdalla, jotka ehkä osaavat ajatella rikos- ja lastensuojeluprosessien mahdollisia seurauksia.

Yhden nuoreen (15 v.) kohdistuneen väkivaltaepäilyyn kohdalla väkivalta oli tapahtunut päihtyneen nuoren rauhoittamistilanteessa, joten tapausta pidettiin kokonaisuutena arvostellen vähäisenä ja esitutkinta rajoitettiin kohtuusperusteella. Kiinnostavan lapsen

osallisuuden arvioinnin kannalta tapauksesta tekee se, että suoritettussa kuulustelussa nuori oli itse katsonut, ettei vanhempi ole syyllistynyt pahoinpitelyyn, koska ”kaikkien kavereiden äidit ovat jossain vaiheessa tukistaneet lastaan” eikä näin ollen vaadi rangaistusta vanhemmalleen. Nuoren osallisuuden osalta voidaan todeta, että nuoren omaa mielipidettä todellakin on tapauksessa kuunneltu ja nuori on myös saanut suoranaisesti vaikuttaa itseään koskevaan ratkaisuun. Toisaalta voidaan kyseenalaistaa, onko tällainen riittävä peruste esitutkinnan rajoittamiselle vai pitäisikö perheen tilannetta kenties selvittää tarkemmin, koska tietätyypistä väkivaltaa kuitenkin on käytetty, varsinkin kun lapsen kohdistuvissa lievissäkin pahoinpitelyrikoksissa ei ole kyse asianomistajarikoksista. Sen turvin, että lapsen/nuoren oma mielipide on selvitetty ja tämä on otettu huomioon, ei siis kuitenkaan saisi tehdä ratkaisuja, jotka jatkossa saattavat olla lapsen edun vastaisia.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on ollut selvittää, miten lapsen osallisuus toteutuu lasta itseään koskevan väkivaltaepäilyn tutkinnassa. Työssä on selvitetty ensinnäkin aiemman kirjallisuuden ja lainsäädännön avulla, mitä tällä hetkellä tiedetään lapsen osallisuudesta poliisin suorittamassa, lasta itseään koskevan väkivaltaepäilyn tutkinnassa. Toiseksi tässä opinnäytetyössä on tutkittu empiirisen aineiston analyysin avulla, miten esitutkinnassa on otettu huomioon lapsen osallisuuden periaate ja minkälaisia toimenpiteitä on tehty esitutkinnassa lapsen osallisuuden toteuttamiseksi.

Katsaus aiempaan kirjallisuuteen ja lainsäädäntöön osoittaa, että lapsen edun ja osallisuuden käsitteet ovat viime vuosikymmeninä nousseet aiempaa suuremman huomion kohteeksi. Lapsen edun tärkeyteen on kiinnitetty suurta huomiota, ja lapsen osallisuuden merkitystä on korostettu myös lakien ja kansainvälisesti velvoittavien sopimusten tasolla. Kuitenkin empiirisissä tutkimuksissa tehdyt havainnot osoittavat, että nämä toteutuvat käytännön tasolla varsin vaihtelevasti eikä käsitteiden sisältöä useinkaan syvällisesti määritellä, vaan ne jäävät abstraktille tasolle (ks. luku 2.3.)

Empiirisen aineiston (n=24) analyysi osoitti, että poliisi oli kuullut lasta lähes kaikissa lasta itseään koskevissa väkivaltaepäilyissä. Ainoastaan kolme alle 5-vuotiasta lasta poliisi ei

ollut kuullut. Kahden hieman vanhemman lapsen kuulemisen oli tehnyt poliisin sijaan virka-apuna oikeuspsykiatrinen yksikkö. Lapsilta kysyttiin poliisin suorittamissa kuulemisissa väkivallan aiheuttamista fyysisistä vammoista luonnollisesti pahoinpitelyn tunnusmerkitön täyttymisen selvittämiseksi, mutta usein myös väkivallan aiheuttamista muista tuntemuksista. Lapset ilmaisivatkin pelkoa ja ahdistusta ja kokivat väkivaltaisen käytöksen muun muassa ”inhottavana” ja ”tyhmänä”. Lapsen mielipidettä väkivallan hyväksyttävyydestä sinänsä kysyttiin vain muutamissa tapauksissa.

Empiirisen aineiston analyysi osoittaa, että ainakin lapsen *osallistuminen* toteutuu, koska lasta on lähes poikkeuksetta kuultu. Näin ajateltuna lapsen osallisuus itseään koskevan väkivaltaepäilyn tutkinnassa asettuisi Shierin (2001, 111) mallin mukaan ainakin tasolle 2, jossa lasta aktiivisesti kannustetaan tuomaan omat mielipiteensä esille. Näissä havainnoissa on merkittävä ero de Godzinskyn (2014) tutkimukseen, jossa tuli ilmi, että tutkimuksen aineistossa lapsen itse ilmaisemia mielipiteitä tai kertomaa oli esillä noin viidesosassa hallinto-oikeuden päätöksiä ja 80 prosentissa päätöksistä lapsi itse omine mielipiteineen ei näkynyt lainkaan, vaan lasta käsiteltiin aikuisen kertomuksen kautta. Tässä tutkimuksessa käytetyissä esitutkintapöytäkirjoissa näkyy, että paitsi lapselle aiheutuneet fyysiset vammat, myös väkivallan aiheuttamat tuntemukset ja mahdolliset pelkotilat kiinnostivat poliiseja. Näin ollen voitaisiin ajatella, että Shierin (2001, 111) mallin mukaisesti lapsen osallisuus asettuu tasolle 3, jossa lapsen mielipiteillä tosiasiallisesti on merkitystä päätöksenteossa.

Huomioiden osallistumisen ja *osallisuuden* ero, jota on käsitelty luvussa 2.2. (ks. esim. Piironen 2007, 5; Korppi & Latvala 2010), voidaan todeta, että myös lapsen osallisuus itseään koskevan väkivaltaepäilyn tutkinnassa toteutuu melko hyvin. Toisaalta siihen, mikä on lapsen mielipiteen tosiasiallinen ja lopullinen merkitys esimerkiksi väkivaltaepäilyn syyteharkintaan viemisen kannalta, ei tämän analyysin perusteella voida ottaa kantaa, koska esitutkintapöytäkirjat eivät anna siihen vastausta. Tätä olisikin mielenkiintoista selvittää esimerkiksi haastatteleamalla lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten tutkijoita tai kuten de Godzinsky (2014, 84) on ehdottanut, lasten todellisen äänen esille saamiseksi lapsia itseään. Aiemmissa tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että aikuisen kertomukselle tapahtuneesta väkivallasta annetaan usein etusija (ks. esim. de Godzinsky 2014; Heinonen 2015b).

Lapsen osallisuuden voidaan ajatella toteutuvan poliisin esitutkinnassa ainakin välillisesti myös sitä kautta, että 75 % tapauksista joko sosiaalitoimi, lääkäri tai oikeuspsykologinen tai -psykiatrinen yksikkö oli antanut oman arvionsa vammoista ja/tai tapahtumista. Nämä tahot toki selvittävät perheen ja lapsen tilannetta puolueettomasti, mutta lähtökohtana on kuitenkin lapsen edun toteuttaminen, jolloin voidaan ajatella lapsen ”äänen” kuuluvan ja osallisuuden toteutuvan esitutkintaprosessissa myös näiden asiantuntija-arvioiden kautta. Riippumatta siitä, kumpaan suuntaan näiden asiantuntijatahojen arvio tapahtuneesta väkivallasta kääntyy, lapsi on joka tapauksessa viestittänyt tai ollut viestittämättä tiettyjä asioita esimerkiksi kuulemistilanteissa, jolloin lapsen osallisuuden voidaan ajatella toteutuvan. Tästä irrallinen näkökulma on kuitenkin, toteuttaako tämä toisaalta lapsen etua ja millaisella tasolla. Kuten luvussa 4.2. kävi ilmi, erääseen 15-vuotiaaseen kohdistunutta väkivaltaepäilyä ei ollut viety syyteharkintaan vaan esitutkintaa oli rajoitettu muun muassa siksi, että nuori itse oli sitä mieltä, että vanhempi ei ollut syyllistynyt pahoinpitelyyn. Nuoren osallisuus toteutuu niin hyvin kuin se voi häntä itseään koskevan väkivaltaepäilyn tutkimuksessa toteutua, mutta kuten Hirvelä (2006, 234), on todennut, ”lapsen edun mukaista on, että lapseen kohdistuvissa rikoksissa yhteiskunta vastaa, että rikosprosessi kykenee hoitamaan tehtävänsä rikosvastuun toteutumisesta, ja sitä ei jätetä riippumaan suojattoman lapsen mielipiteestä”. Nuoren tekemä ”syyttämättäjättämisspyyntö” ja itse asiassa poliisin halu toteuttaa nuoren osallisuutta sinänsä saattaa toimia tarkoitustaan vastaan ja asettaa lapsen, tai tässä tapauksessa nuoren, edun toteutumisen vaaraan.

Erilaisten asiantuntija-arvioiden voidaan ajatella siis tuovan lapsen näkemyksiä monipuolisemmin esille kuin pelkän poliisikuulemisen ja toteuttavan lapsen osallisuutta laajalaisemmin. Toisaalta voidaan jälleen nostaa esille lapsen osallisuuden, osallistumisen ja lapsen edun ristiriita ja kyseenalaistaa, onko lapsen edun mukaista joutua monenlaisten arviointien kohteeksi ja näin ollen ”laajan” esitutkinnan osalliseksi? Kuten luvussa 4.2. ilmeni, lapset kuvasivat tarkkaan kokemaansa väkivaltaa ja sen aiheuttamia vammoja ja tunteja. Lapsuudessa tunteisiin syvästi vaikuttaneet asiat muistetaan usein aikuisenakin ja melko todennäköisesti lapsi muistaa myös rikosprosessin osallisena olemisen. On syytä pitää mielessä, että rikosprosessi ei aina ole lapsen edun mukainen (ks. Heinonen 2014a, 2015a) ja mikäli lapsi joutuu tähän prosessiin mukaan, on tavalla, jolla lapsi kohdataan, erittäin suuri merkitys lapsen edun toteutumisen kannalta pitkällä aikavälillä tarkasteltuna. Merkille pantavaa kaikissa esitutkintapöytäkirjoissa oli, että lapsilta ei poliisin kuulemisissa kysytty kertaakaan esimerkiksi mitään siitä, haluaisiko lapsi rangaistukseen vanhemmal-

leen tai kokisiko lapsi tämän tarpeelliseksi. Lapselle tarjottiin siis aito mahdollisuus kertoa vaikeistakin kokemuksistaan ilman, että hän joutui pelkäämään joutuvansa välttämättä eroon vanhemmastaan. Vaikka näin lopulta rikos- tai lastensuojeluprosessin seurauksena kävisikin, lapselle ei luotu kuvaa, että lapsen sanomisilla olisi olennaista merkitystä asian ratkaisussa. Tämän voidaan ajatella toteuttavan lapsen osallisuuden lisäksi myös lapsen etua hienovaraisella tavalla.

Lopuksi voidaan todeta, että lapsen osallistumisen, osallisuuden ja edun väliset suhteet eivät ole aina kovin selkeät – joskus ne ovat jopa melko räikeässä ristiriidassa, kuten edellä on tuotu esille. Viranomaisten mahdollisuudet tutkia syvällisesti tietyn lapsen ja perheen tilannetta ovat muun muassa resurssipaineesta johtuen erittäin rajalliset, mutta kuitenkin lapsen edun toteutumisen turvaamiseksi viranomaisilla tulisi olla valmius ja ennen kaikkea halu nähdä yhtä tiettyä väkivaltatilannetta pidemmälle ja miettiä, miten tietyssä hetkessä tehty ratkaisu saattaa vaikuttaa lapsen tilanteeseen ja etuun jatkossa. Minkäänlaista tyhjentävää arviota ei luonnollisesti ole mahdollista tehdä, mutta ainakin jokaista tapausta tulisi arvioida yksilöllisesti ja ottaa tilannekohtaiset tekijät huomioon. Lapsen osallistumista ja osallisuutta rikosprosessissa ei koskaan saisi toteuttaa lapsen edun kustannuksella eikä toisaalta lapsen (ja lapsen edun) liiallinen suojeleminen saisi estää osallistamasta lasta rikosprosessiin, koska tällöin lapsen oma mielipide jää selvittämättä. Lapset ovat haavoittuvassa asemassa ja useimmat tarvitsevat osallisuuden toteuttamiseen aikuisen apua (de Godzinsky 2014, 88). Kuten Hirvelä (1997, 11) on todennut, ”lapsen ja rikosprosessin rinnastaminen on kuin asettelisi yhteen kahta toisiinsa sopimatonta elementtiä. Tuomioistuimien todistelu, rikos ja rangaistus ovat aikuisten maailmaan kuuluvia asioita, ja riitojen ja rikosten ratkaisemisen menettelytavat oikeuslaitoksessa on rakennettu ensisijaisesti kahden tasavertaisen osapuolen tarpeita varten” (Hirvelä 1997, 11). Oikean tasapainon löytäminen jää siis viranomaisten ja vanhempien vastuulle.

LÄHTEET

Arthur, Raymond. (2014). Banning the physical punishment of children in the UK: a human rights imperative for children. *Family Law*, 44, 537–540.

Bardy, Marjatta. (2009). Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Marjatta Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Clark, Alison. (2005). Listening to and involving young children: A review of research and practice. *Early child development and care*. 175, 6, 489–505.

Ellonen, Noora, Kääriäinen, Juha, Salmi, Venla & Sariola, Heikki. (2008). *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Ellonen, Noora. (2013). Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Florio-Ruane, S. (1991). Conversation and narrative in collaborative research. Teoksessa: C. Witherell ja N. Noddings (toim.). *Stories lives tell: Narrative and dialogue in education*. New York: Teachers College Press, 234-256.

Freeman, Michael. (2010). Upholding the Dignity and Best Interests of Children. *International Law and the Corporal Punishment of Children. Law and Contemporary Problems*, 73 (2), 211-251.

de Godzinsky, Virve-Maria. (2014). *Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuden päätöksissä*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Gretschel, Anu. (2002). Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen. Teoksessa Anu. Gretschel (toim.) *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta*. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 48–62.

Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Communication and Technology Journal*, 29, 75-91.

Hakalehto-Wainio, Suvianna. (2011). Lasten oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa. *Defensor Legis*, 4/2011, 510-525.

Hakalehto-Wainio, Suvianna. (2012). Lapsen oikeuksien toteutumisen haasteista Suomessa. Teoksessa: M. Korpiola (toim.). *Nuoret Lakimiehet 75 vuotta. Edunvalvontaa ja yhdessäoloa - yhdistystoimintaa rintamakirjeistä sosiaaliseen mediaan*. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Hakalehto-Wainio, Suvianna. (2013). Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa: S. Hakalehto-Wainio & L. Nieminen (toim.) *Lapsioikeus murroksessa*. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 252/2006.

Hart, Robert. (1997). *Children's Participation: The Theory And Practice Of Involving Young Citizens In Community Development And Environmental Care for UNICEF in 1997*.

Heinonen, Anna. (2015a) *Child Welfare's Decision-Making Process in Cases of Disciplinary Violence*. *International Journal of Children's Rights*, 23 (4), 1-28.

Heinonen, Anna. (2015b). *The Construction of 'Disciplinary' Violence Against Children – Social Workers', Police Officers' and Parents' Rationales*. Turku: Turun yliopisto.

Heinonen, Anna & Ellonen, Noora. (2014). 'Crime or Not?' – Police Officers' Perceptions of Disciplinary Violence, Its Criminalisation and Its Investigation. *Policing and Society*, painossa.

Heinonen, Anna. (2014a). *Balancing between Social Work and Prosecution: A Study of Disciplinary Violence Reported to the Police*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 22 (3); 281–310.

Heinonen, Anna. (2014b). *Neutralizing Disciplinary Violence: A Typology of Parents' Use-of-Violence Accounts*. *Victims and Offenders*, painossa.

Hirvelä, Päivi. (1997). *Lapsi rikosprosessissa. Erityisesti inestän todistamisen ongelmat*. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy.

Hirvelä, Päivi. (2006). *Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa*. Helsinki: WSOY.

Humppi, Sanna-Mari & Ellonen, Noora. (2010). *Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Jyväskylän yliopisto (2015). *Tapaustutkimus*.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/taustatutkimus>. Sivulla käyty 7.4.2016.

Nieminen, Liisa. (2004). *Lasten perus- ja ihmisoikeussuojan ajankohtaisia ongelmia*. *Lakimies*, 4/2004, 591–621.

Kiili, Johanna. (2006). *Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus ipanoiden osallistumisesta*. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 283. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Korkman, Julia, Laajasalo, Taina, Juusola, Aino, Uusivuori, Liisa & Santtila, Pekka. (2015). *What Did the Child Tell? The Accuracy of Parents' Reports of a Child's Statements When Suspecting Child Sexual Abuse*. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 15 (2), 93-113.

Korkman, Julia, Santtila, Pekka, Drzewiecki, Tove & Sandnabba, Kenneth N. (2006). Failing to keep it simple: Language use in child sexual abuse interviews with 3-8-year-old children. *Psychology, Crime & Law*, 14 (1), 41-60.

Korkman, Julia. (2006). How (not) to interview children: interviews with young children in sexual abuse investigations in Finland. Turku: Åbo Akademi.

Korppi, Marika & Latvala, Johanna. (2010). Osallistava vuorovaikutuksen malli lasten osallisuuden mahdollistajana. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos.

Kouvonen, Petra. (2013). Participatory Policies and Social Rights in out-of-home Services. Negotiated Agencies of Vulnerable Children. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lansdown, Gerison. (2010). The realisation of children's participation rights. Critical reflections. Teoksessa B. Percy-Smith & N. Thomas. A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 11–23.

Lincoln, Yvonna S. & Guba, E. G. (1985). Naturalistic inquiry. Beverly Hills, Kalifornia: Sage.

Lindell, C. & Svedin, C.-G. (2004). Social services provided for physically abused children in Sweden: background factors and interventions. *International Journal of Social Welfare*, 13, 340-349.

Pajulammi, Henna. (2014). Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum Media Oy.

Peräkylä, A. (2005). Analyzing talk and text. Teoksessa: Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (toim.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*. 3. painos. London: Sage, 869-886.

Piironen, Tiina. (2007). Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Helsinki: Kuunnelkaa meitä -hanke. <http://www.kuunnelkaameita.fi/mitaosallisuus>. Sivulla käyty 7.4.2016.

Poliisihallitus. (2013a) Lapsi asianomistajana ja todistajana poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa. Ohje 2020/2013/5071.

Poliisihallitus. (2013b) Syyttäjälle ilmoitettavat rikosasiat, ilmoitusmenettely ja syyttäjän toimenpiteet. Ohje 2020/2013/1369.

Puonti, Annamaija (2004). Lastensuojelu ja julkisuus. Teoksessa: A. M. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Shier, Harry. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. A new model for enhancing children's participation in decision-making, in line with article 12.1 of the United Nations convention on the rights of the child. *Children & society*, 15, 107–117.

Smith, Anne B. & Durrant, Joan E. (2011a). Introduction to the Global Movement to Ban Physical Punishment of Children. Teoksessa: J. E. Durrant & A. B. Smith (toim.) *Global*

Pathways to Abolishing Physical Punishment. Realizing Children's Rights. New York: Routledge, 3-6.

Smith, Anne B. & Durrant, Joan E. (2011b). Witnessing History and Charting the Future. Pathways to Prohibition. Teoksessa: J. E. Durrant & A. B. Smith (toim.) Global Pathways to Abolishing Physical Punishment. Realizing Children's Rights. New York: Routledge, 323-338.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013). Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Selvitysraportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Stenius, Tuula & Karlsson, Liisa (2005). Yhdessä lasten kanssa – Seikkailu osallisuuteen. http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalastenkanssa.pdf. Sivulla käyty 2.6.2016.

Stenvall, Elina & Seppälä, Ullamaija (2008). Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin työpapereita 2008:1. http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf. Sivulla käyty 2.6.2016.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2004). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Watkinson, Ailsa M. & Rock, Letnie (2014). Child physical punishment and international human rights: Implications for social work education. International Social Work, DOI: 10.1177/0020872813503861.

Yhdistyneet Kansakunnat (2009). Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 12: The Right of the Child to be Heard. United Nations Document CRC/C/GC/12.

Yhdistyneet Kansakunnat (2013). Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 14: The Right of the Child to Have His/Her Best Interests Taken as a Primary Consideration. United Nations Document CRC/C/GC/14.

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. (2003). Otos ja otantamenetelmät. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/otos/otantamenetelmat.html>. Sivulla käyty 28.4.2016.

Yin, Robert K. (2009). Case study research. Design and methods, 4. painos. London: Sage.